

Tillmann J. A.

Kifutópályák a tekintet felemeléséhez

Szalontai Ábel

Badacsony-
sorozatához

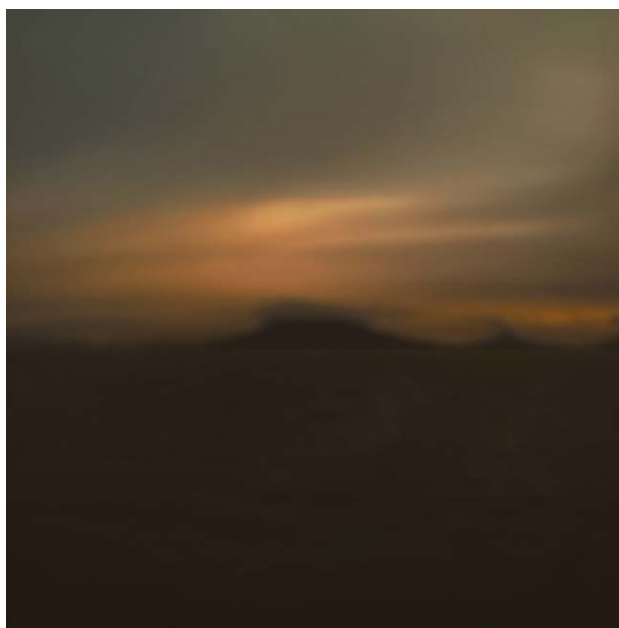
A hegy csonka kúpjának csaknem szimmetrikus alakja fokozatosan emelkedik ki a síkból. Oldalai egyre meredekebben ívelnek föl a vizek és földek sávja fölé, aztán megszakadnak. Mintha egy már láthatatlanná vált úrhajó emelkedését követné a szem.

A többnyire különös légköri és fényviszonyok közepette készült képek kiemelik a vulkanikus, vízparti vidék kivételes jellegét. Egy hely, egy táj ereje más helyekhez, tájakhoz vetve mutatkozik meg igazán. A jellegtelen, szürke térségek közepette tűnik föl a ritka formák, különös színek intenzitása. Előfordulásuk aránya hasonló a szépségnek az emberi világban való megmutatkozásához.

A térnek ebbe a végtelenbe nyíló tágasságát szemlélve, a tűzhányó sokmillió éves történetére tekintettel, felmerül a kérdés: mik is vagyunk? Mi az ember egy vulkánhoz képest? Törékeny és tűnékeny, mint egy nádszál. Szóhetünk ugyan nagyszabású terveket az átalakítására, tehetünk kísérleteket a terraformálásra. Magmájának mélységéhez képest a Föld lakott felszíne keskeny, pár ezer méteres övezet a tenger felszíne felett. Méretéhez képest minden technikai fejlemény elenyésző volt és marad.

Ezt a benyomást a légkör és a megvilágítás esetleges, ritka konstellációi tovább tudják fokozni. Észlelésük, művészi megragadásuk és ábrázolásuk nem pusztán technikai képességeken múlik – hiszen festeni sokan tudnak, fényképezni pedig már szinte bárki képes –, sokkal inkább a szem, az elme minőségén. A kellő látószög megválasztásán túl a megfelelő, kivételes pillanat felismerésén. És persze az esetlegesség erején.

A véletlen kegyének köszönhette Goethe is, hogy a Vezúv kitörésének napján éppen Nápolyban volt, és olyan látvány tárult elé, „aminőt az ember csak egyetlenegyszer lát életében. [...] közvetlenül velünk szemközt a Vezúv [...], minthogy a Nap már régen leáldozott, jól kivehetően izzott, fölötte a füst már kezdett megaranyozódni; a hatalmas tomboló hegy, fölötte roppant, tömör

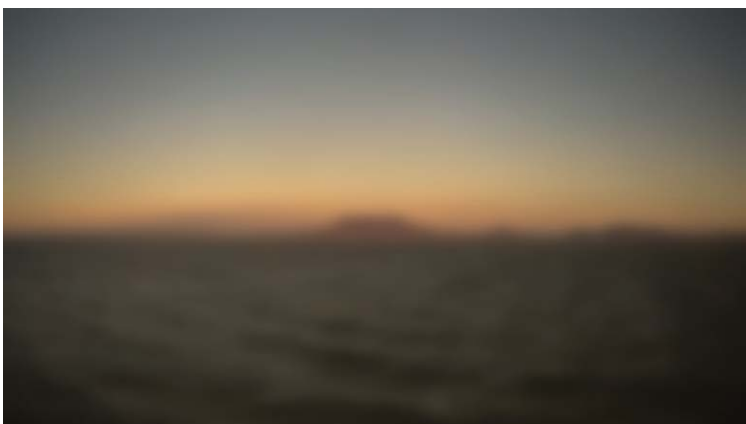

SZALONTAI Ábel: *Balaton / Badacsony / Tónus*, 2015-2021, fotó, digitális transzfer
A művész jóvoltából

←

füstfelleg, s a tömbjei minden egyes kitöréskor villámszerűen kiváltak a sötétből, és testszerűen megvilágosodtak. [...] egyébként azonban a tenger és föld, sziklák és növényzet mind jól láthatóan az esti szürkületben, derült békével, varázslatos nyugalomban. Valóban ámulatot keltett: mindezen egyetlen pillantással végigtekinteni, és látni, amint a csodálatos kép beteljesedésétől a hegyhát mögül kilép a telihold.” És még azt is hozzáfűzi: „Kommentálására századok sem elegendőek.”¹

Vulkanikus vízparti tájékon, mint amilyen a Badacsony, olykor a tűzhányó kitörése nélkül is adódnak olyan konstellációk a légkör, a víz és a fényviszonyok különös összjátéka folytán, *aminőt az ember csak egyetlenegyszer lát életében*, és amelyek némelyikéről állítható, hogy *kommentálására századok sem elegendőek*.

↑
SZALONTAI Ábel: *Balaton / Badacsony / Tónus, 2015-2021, fotó, digitális transzfer*
A művész jóvoltából

Ahogy az idő ritka intenzitású pillanatai üres vagy lassú szakaszaival váltakoznak, úgy a tér is hol sűrűsödik, hol ritkul. Lokálisan nem kevésbé, mint kozmikusán; bolygók, napok, csillagok és galaxisok sokasága között roppant távolságok, kitöltetlen, üres térségek húzódnak. A Földön a tér inhomogenitása a tájak, a helyek összetettségének, a domborzat egyenetlenségének, növényzetének és éghajlatának különböző intenzitásában mutatkozik. Az állandóként érzékelt adottságok mellett az időjárás, a mindenkori megvilágítás, a légkör összetételének függvényében érzékelünk szépnek vagy fenségesnek egy tájékat.

Friedrich Ratzel geográfus szerint „a partokat mint történeti színhelyeket kissé magasabb szempontból kell nézni...”² Ez a természettörténetre és a művészetre egyaránt érvényes. A festészetben ez a *magasabb szempont* korábban egyedülálló módon Farkas István képein mutatkozott meg. „Az ember mint néző, mint befogadó

kénytelen átélni, hogy Farkas tengerét, tengereit legfeljebb az űrből, kozmikus távolságból lehetne így látni...”³ A kétfajta nézet némileg hasonló a tájat néző és a teoretikus tekintet egyidejű kettősségéhez: a teória eredendően „szemléletet jelent – írja Joachim Ritter filozófus –, de nem valami tetszőleges és meghatározatlan szemlélet. Az ünnep és az istenek tiszteletére rendezett ünnepi játékok szférájába tartozik, s így pontos jelentése az, hogy az istenhez forduló és ezáltal benne részesülő szemlélet.”⁴

A tájék szemlélése során olykor a tárgyyszerű, a művészi és a teoretikus tekintet tárgya egymásra vetül, fedésbe kerül. Néha különös interferenciák képződnek, anélkül hogy ez szemléletmódjuk eltérésén változtatna. Farkas István ezt nemcsak ábrázolta, hanem meg is fogalmazta: „elgyönyörködve nézem Istennek ezt [a] gyönyörű paradicsomát”.⁵

1 1787. június 2., J. W. Goethe: *Utazás Itáliába* (Rónay György fordítása), Helikon, Budapest, 1961, 299.

2 Friedrich Ratzel: *A Föld és az ember. Anthro-po-geographia*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1887, 278.

3 „Akkora görbület a földről nem látható, mint Farkas tengerképein.” S. Nagy Katalin: Farkas István tájképei, *ENIGMA*, 10. 1996/3.

4 Joachim Ritter: A táj. Az esztétikum funkciója a modern társadalomban. In uő. *Szubjektivitás. Válogatott tanulmányok*, Atlantisz, Budapest, 2007. <https://litera.hu/irodalom/elso-kozles/joachim-ritter-szubjektivitas.html>

5 Farkas István festőművész frontnaplója, *ENIGMA*, 98. 33.